

מעבדות לחירות בסיפור יציאת מצרים ובימינו

שיעור לתלמידי/ות תיכון

מטרות

1. לימוד תפקיד יציאת מצרים בתהליך החינוכי של עם ישראל מעם עבדים לבני-חורין.
2. בחינת אופני עבדות מודרניים והתייחסותם אליהם.

מהלך

1. פתיחה: נחזור 3100 שנה אחורה, ליציאת מצרים. (למנחה: יציאת מצרים היא אירוע מיתולוגי, לא היסטורי. אף-על-פי-כן חישוב התאריכים לפי המקורות ממקם אותה בשנת 2638 לבריאת העולם – 1,092 לפנה"ס בתאריך לועזי.) נשאל: מדוע התרחשה יציאת מצרים? מה הייתה מטרתה?
2. נבחן צדדים נוספים של סיפור יציאת מצרים. נקרא את הקטעים החיצוניים בדף המקורות (במדבר י"א, י"ד) המספרים על 'הצרות' שבני ישראל עשו למשה במהלך יציאת מצרים. נשאל: מה בני ישראל רוצים ממשה? על מה הם מתלוננים? מה הם מבקשים? האם בני ישראל מתגעגעים למצרים?
3. נמשיך בבדיקה לאן בני ישראל מבקשים לחזור. נקרא פסוקים משמות ב'. נשאל: מדוע בני ישראל מבקשים לחזור לשם? האם יכולה להיות מציאות גרועה מזו שהם נמלטו ממנה?
4. נקרא קטע של אחד העם על משה. נשאל: כיצד ייתכן שלמרות הסתלקותו של האדון, לא חדל העבד להיות עבד? למי הם משועבדים? מהם הגורמים המשתקים את האדם מפני יצירת מציאות חדשה? נאמר: השעבוד הראשוני של האדם הוא למציאות המוכרת בה הוא חי. מעשים החורגים מגבולות המציאות היא פעולה של יחידי סגולה ו/או של תנועות המצליחות להתגבר על השיתוק ולמרוד בהיסטוריה, כדבריה של צביה לובטקין.
5. נקרא את השיר 'עבדים' של ברי סחרוף. נשאל: האם גם אנחנו משועבדים? למה? האם אננו גם משועבדים ומנצלים. במה?
6. נעיין בכתבות על מהגרי עבודה, שכר בנשים, זכויות עובדים כדי ללמוד שעבוד בימינו. נשאל: האם הכרתם/ן את הנתונים האלו? מה עמדתכם/ן בנושא? האם וכיצד נוכל להשפיע?

סיכום

נקרא קטע ממסכת אבות. מטרתה של יציאת מצרים אינה מעבר ממציות אחת למציות אחרת, אלא יציאה מעבדות לחירות. מעבדות מצרית לחירות לאומית, ובעיקר מעבדות למציות, לממשות (שסמלה הם פסלי האליל של המצרים) לאמונה בבלתי-מוחשי, הבלתי-מושג, הבלתי-מציותי – חירותו של האדם. יציאת מצרים היא סיפור מיתולוגי (לא היסטורי) שתפקידו חינוכי – ללמדנו את הדרך הקשה של אדם וחברה אל החירות.

ב נילנו על-מִשָּׁה ועל-אַהֲרֹן, פֶּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל;
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל-הָעֵדָה, לֹא-מִתְּנוּ בְּאַרְצָךְ מִצָּרִים,
אוּ בְּמִדְבַר הַיָּדָה, לֹא-מִתְּנוּ. ג וְלָמָּה זֶה הָיָה מֵבִיא
אֶתְנוּ אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת, לְנַפֵּל בְּתֹרֵב--
נְשִׂינוּ וְנִטְפְּנוּ, יָהִיו לָבוֹ; הֲלוֹא טוֹב לָנוּ, שׁוּב
מִצָּרִימָה. ד וַיֹּאמְרוּ, אִישׁ אֶל-אַחֵיו: נִתְּנָה
רֹאשׁ, וְנִשְׁוֹבָה מִצָּרִימָה.
במדבר י"ד, ב'-ד'

ד וְהֶאֱסַפְסַף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, הַתְּאֵוִו
תְּאֵנָה; וַיָּשׁוּבוּ וַיִּבְכּוּ, גַּם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ, מִי זֶאֱכַלְנוּ בְּשׂוֹר.
ה וְזָכְרָנוּ, אֶת-הַדָּגָה, אֲשֶׁר-נֹאכַל
בְּמִצְרַיִם, חֲנָם; אֶת הַקִּשְׁיָאִים, וְאֶת
הָאֲבִטְחִים, וְאֶת-הַחֲצִיר וְאֶת-
הַבְּצָלִים, וְאֶת-הַשּׁוּמִיִּם. ו וְעַתָּה
נִפְשָׁנוּ יְבִשָּׁה, אֵין כָּל--בְּלֹתִי, אֶל-
הַמָּן עֵינֵינוּ.
במדבר יא, ד-ו

יא וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שְׁרֵי מְסִים, לְמַעַן עֲזַתּוּ
בְּסִבְלַתָם; וַיִּכְּן עָרֵי מְסִנּוֹת, לְפָרְעָה--
אֶת-פֶּתֶם, וְאֶת-רַעַמְסֵס. יב וְכֹאֲשֶׁר
יַעֲזוּ אֹתוֹ, כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ; וַיִּקְצֹוּ,
מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. יג וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם
אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּפָרְוָה. יד וַיִּמְרְרוּ אֶת-
סִינַיִם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֶר וּבִלְבָנִים,
וּבְכָל-עֲבֹדָה, בְּשִׂדָה--אֶת, כָּל-עֲבֹדָתָם,
אֲשֶׁר-עָבְדוּ כְּהֵם, בְּפָרְוָה. [...]
כב וַיִּצְוּ פָּרְעֹה, לְכָל-עַמּוֹ לֵאמֹר: כָּל-
הַבֶּן הַיְלֹוד, הַיִּזְרָה מִשְׁלִיכֶהוּ, וְכָל-
הַבַּת, תִּסְחֹן.
שמות א, יב-יג, כב

עבדים
מילים ולחן: ברי סחרוף

על נהר אספירין ישבנו
במקומות המוכרים
לא שומעים לא רואים
כאילו אנחנו אוויר
עוד מעט יגמר הסרט
בקרב המציאות
התמונה מטושטשת
והצליל לא ברור

כי כולנו עבדים אפילו
שיש לנו כזה כאילו
פותחים פה גדול
ומחכים לעונג הבא
כולנו מכורים של מישוהו
שמבקש עכשיו תרגישו
פותחים פה גדול
ומחכים למנה הבאה

חלונות ראווה יפים פה
זה הכל למכירה
גם אנחנו תלויים
עם פתקי החלפה
אז מה נעשה עם הכעס הזה
מה יהיה עם הקנאה
כולם רוצים להיות חופשיים
אבל ממה אלוהים ממה

כולנו עבדים אפילו...

עבדים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם,
וַיִּצְיָאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם
בְּיַד תְּזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה.
וַיִּתֵּן יי אוֹתוֹת וּמִפְתִּים, גְּדֹלִים וְרַעִים,
בְּמִצְרַיִם, בְּפָרְעָה וּבְכָל בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ;
וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם
לְמַעַן הָבִיא אֶתְנוּ, לְתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ,
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.
וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם,
הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ
מִשְׁעַבְדִּים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם.
מתוך ההגדה

והמטרה הראשונה הושגה. פרעה וכל חילו
טובעו בים סוף, ומשה עומד בראש עמו
החפשי, לנחותו אל ארץ האבות.
'אז ישיר משה'. רגשותיו עברו לבו ומשתפכים
בשיר – והוא מאושר.
ולא ידע הנביא אז, כי עומד עודנו אך בראשית
דרכו, כי העבודה העיקרית, היותר קשה, עוד
לא החלה: פרעה אבד, אבל מעשיו קיימים;
האדון חדל מהיות אדון, אבל העבד לא חדל
מהיות עבד. עם שנתחנך בבית-עבדים דור
אחר דור, אינו יכול לעקור מלבו בבת אחת
רשמי החנוך הזה ולהיות בן חורין אמתי, אף
אם כבר הוסרו הכבלים מעל ידיו.
'משה' מאת אחד העם

אותה יציאת מצריים נעשתה מזמן כבר סמל לכל אדם ומישראל, המגלה
לו, שהוא, פלוני אלמוני, יצא משעבוד לגאולה, מעבדות-מצריים אל ההתגלות
שהוא זכה בה בהר סיני שלו עצמו.
לפי מהותו של הדבר אי אפשר לנסח בנוסחה כללית מה היא אותה העבדות ומה
הוא אותו השחרור לאדם היחיד. ישנם, אמנם, שעבודים שאנו משועבדים להם
כצייבור, ועל מיני עבדות אלה מותר לדבר וצריך לדבר בהג השחרור. אך אנו
מדברים כאן על היחיד ועל שחרורו מאזיקי ברזל של העבדות. וכאן חייב כל
אחד ואחד להתדיין עם עצמו, לברר לעצמו, מהו ה'מצרים' שלו.
שמואל הוגו ברגמן, מתוך "המשמעות של ליל הסדר"

אמר רבי יהושע בן לוי... והלַחַת מֵעֵשָׂה אֱלֹהִים
הָמָּה וְהַמְּקָתָב מִקְּתָב אֱלֹהִים הוּא - תְּרוֹת עַל
הַלַּחַת. אֵל תִּקְרָא תְּרוֹת אֱלֹא תְּרוֹת, שְׂאִין לָךְ כֵּן
חֹרִין אֱלֹא מִי שְׂעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכָל מִי
שְׂעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הָרִי זֶה מִתְּעַלָּה...
משנה מסכת אבות פרק ו משנה ב'

